

تحلیل ملاحظات دفاعی - امنیتی در مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور (با تأکید بر تهدیدهای نظامی - تروریستی)

دکتر سیدهادی زرقانی^۱، دکتر هادی اعظمی^۲، رمضان‌علی خلیلی‌زاده^۳

چکیده:

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ‌های قرن بیستم و دهه نخست قرن بیست و یکم، به‌عنوان نمونه‌های عینی و انکارناپذیر، این واقعیت را فراروی کشورهای جهان قرار داده است که شهرها به‌دلیل وجود مراکز تجمع سرمایه‌ی مادی و انسانی و همچنین وجود تأسیسات و مراکز حساس، حیاتی و مهم جزو هدف‌های آغازین و اساسی برای دشمن در هنگام جنگ محسوب می‌شوند. یکی از کاربردهای اساسی دانش پدافند غیر عامل، حفاظت از شهرها و شهروندان در مقابل حمله‌های نظامی و تروریستی است. بر این اساس لازم است ضمن تبیین انواع تهدیدات نظامی و تروریستی، مهمترین مناطق، تأسیسات و مراکز مورد تهدید در شهرها بررسی و شناخته شود تا مسئولان و نهادهای مربوط با انجام اقدامات پدافند غیر عامل به مقابله با تهدیدات برخیزند. این مقاله تلاش دارد به شیوه توصیفی - تحلیلی و با استفاده از اطلاعات و یافته‌های کتابخانه‌ای و میدانی، وضعیت مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور را از نظر میزان در خطر بودن آن‌ها در مقابل حملات نظامی و تروریستی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد.

کلیدواژه‌ها:

پدافند غیر عامل، مراکز و تأسیسات، تهدیدات نظامی و تروریستی، نیشابور

۱ - استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسؤول) h-zarghani@um.ac.ir

۲ - استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد

۳ - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد

۱ - مقدمه

بررسی تاریخ جنگ‌ها و درگیری‌های نظامی نشان می‌دهد که اغلب جوامع انسانی در مقاطع زمانی مختلف با پدیده جنگ و حمله نظامی مواجه بوده‌اند و تلفات مالی و جانی فراوانی را نیز از آن دیده‌اند. یکی از روش‌ها و سیاست‌های اصلی مقابله با این نوع تهدیدات، پدافند غیر عامل است. پدافند غیر عامل به مجموعه‌ای از اقدام‌های دفاعی گفته می‌شود که بدون اتکا به جنگ‌افزارها و با کمترین امکانات و تجهیزات فنی و کمترین هزینه نسبت به دفاع عامل، بتوان در مقابل تهاجم غافلگیرانه دشمن مقاومت کرده و تلفات و خسارت‌های ناشی از تهاجم دشمن را کاهش داد (نباتی، ۱۳۸۶: ۲۹).

بررسی جنگ‌های دنیا نشان می‌دهد که شهرها به دلیل وجود مراکز جمعیتی، تأسیسات و زیرساخت‌های حیاتی، حساس و... همواره از نخستین اهداف دشمنان در حمله‌های هوایی، موشکی و زمینی بوده‌اند (علمداری، ۱۳۸۹: ۷)؛ به طوری که بر اساس گزارش‌ها و تحقیقات، در جنگ‌های سه دهه گذشته (شامل جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، حمله عراق به کویت، جنگ سال ۱۹۹۱ میلادی متحدین علیه عراق، جنگ ناتو علیه یوگسلاوی سابق، جنگ سال ۲۰۰۳ میلادی آمریکا و انگلیس علیه عراق، جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ میلادی اسرائیل علیه مردم لبنان و حزب‌الله و...)، مراکز جمعیتی، تأسیسات و زیرساخت‌های بخش آب، برق، انرژی، حمل و نقل، خدمات اضطراری، دفاعی و... موجود در شهرها مهمترین اهدافی بوده است که مورد شدیدترین حملات نظامی قرار گرفته‌اند (خلیلی زاده، ۱۳۹۱: ۴۴).

امروزه کشورهایی که طعم خسارات ناشی از جنگ را چشیده‌اند، برای حفظ سرمایه‌های ملی و منابع حیاتی خود توجه ویژه‌ای به پدافند غیر عامل دادند و در راهبرد دفاعی خود جایگاه ویژه‌ای برای آن قائل شده‌اند (اسکندری، ۱۳۸۹: ۲۰). کشور جمهوری اسلامی ایران نیز به دلیل موقعیت خاص ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی و همچنین ماهیت ضد استکباری نظام در سه دهه گذشته همواره با تهدیدات سخت و نرم نظام سلطه مواجه بوده است و از این رو ضرورت دارد تا ملاحظات دفاعی-امنیتی در

مکان‌گزینی و آمایش مراکز و تأسیسات مختلف مورد توجه جدی قرار گیرد. این امر به‌ویژه در باره شهرهای مناطق مرزی که از مهمترین مراکز هستند که در هنگام جنگ می‌توانند به‌عنوان نخستین هدف‌های اصلی دشمن مورد شدیدترین حملات نظامی قرار گیرند ضرورت و اولویت بیشتری دارد. تحقیق حاضر، شهر نیشابور را به‌عنوان مطالعه موردی انتخاب کرده است و سعی دارد به این سؤال پژوهش پاسخ دهد که در صورت حمله نظامی یا اقدام تروریستی مهمترین مراکز، تأسیسات و زیرساخت‌های حیاتی، حساس و مهم در معرض تهدید شهر نیشابور کدامند و میزان و سطح تهدیدات در باره این مراکز چه قدر است؟

۲- روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی. از دیدگاه ماهیت و روش نیز جزو تحقیقات توصیفی - تحلیلی محسوب می‌شود. گردآوری اطلاعات به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفته است.

۳- مبانی نظری تحقیق

۳-۱- پدآفند غیر عامل و اصول آن

پدافند غیر عامل عبارت است از یکایک اصول و اقدام‌های احتیاطی به‌غیر از جنگ‌افزار که با رعایت و بهره‌گیری از آن‌ها، بتوان از وارد آمدن خسارات مالی به تجهیزات، تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی جلوگیری کرد و میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد (نیاتی، ۱۳۸۶: ۲۴). موضوع پدآفند غیر عامل در جهان از قدمتی به اندازه تاریخ زندگی بشر برخوردار است. همزمان با وقوع جنگ‌های نخستین در سطح جهان، استراتژیست‌ها اصول ساده پدآفند غیر عامل را به‌صورت جوشن و سپر برای حفاظت انفرادی و برج و بارو و دژهای استوار و بلند را برای تأمین امنیت گروهی به‌صورت گسترده‌ای رواج دادند (اسکندری، ۱۳۸۹: ۲۱). توجه به اصول و ملاحظات پدآفند غیر عامل در ایران هم از دیرینگی باستانی برخوردار است. وجود ساختارها و سازه‌های دفاعی همچون

دژ(قلعه)، ارگ، بارو(دیوار، حصار)، برج، خندق و... در دوره‌های مختلف تاریخی در ایران شاهدهی بر این مدعا است (پرنافر، ۱۳۸۸: ۴۳).

اصول دفاع غیر عامل، شامل موارد، پراکندگی، پوشش، فریب، تفرقه یا جابه‌جایی، پراکندگی، مقاومت‌سازی استحکامات، خبررسانی، مکان‌یابی و پناهگاه است (جلالی، ۱۳۸۸؛ طالبی‌نیا، اسکندری و موحدی‌نیا، ۱۳۸۵) و در واقع مجموعه اقدامات بنیادی و زیربنایی است که در صورت به‌کارگیری صحیح آن‌ها می‌توان مهمترین مؤلفه‌های امنیت ملی کشور را که شامل جان مردم، یکپارچگی کشور، سیستم اقتصادی و سیاسی کشور و در نهایت استقلال و حاکمیت کشور است از گزند تهدیدات حفظ کرد. جدول زیر تأثیر اقدامات پدافند غیر عامل را بر مؤلفه‌های امنیت ملی نشان می‌دهد.

جدول ۱: اقدام‌های پدافند غیر عامل و مؤلفه‌های امنیت ملی

ردیف	مؤلفه‌های امنیت ملی	تأثیرات اقدامات پدافند غیر عامل
۱	حفظ جان مردم	کاهش تلفات جمعیت نظامی و غیر نظامی کشور در برابر تهدیدها و حمله‌های نظامی دشمن به‌عنوان باارزشتین سرمایه‌های یک کشور.
۲	حفظ یکپارچگی ارضی کشور	تقویت توان رزمی و دفاعی نیروهای مسلح و بالابردن آستانه مقاومت کشور در حفظ سرزمین و ایجاد بازدارندگی.
۳	حفظ سیستم اقتصادی و سیاسی کشور	کاهش آسیب‌پذیری و خسارات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم اقتصادی، سیاسی، ارتباطی، تولیدی و... برای استمرار خدمات و عملیات.
۴	حفظ استقلال و حاکمیت کشور	حفظ مراکز عمده هدایت و رهبری سیاسی و نظامی، اجتماعی، زیرساخت‌های حیاتی، حساس و مهم در برابر تهدیدهای آشکار و نهان دشمنان از جمله عوامل اساسی در حفظ استقلال و حاکمیت کشور است.

موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۷۰

۲-۳- مراکز و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم

مراکز حیاتی، همانا مراکز و تأسیسات حساس و پراهمیت کشوری هستند که در

صورت حمله، بمباران و انهدام آن‌ها آسیب‌های جدی به نظام اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و نظامی کشور وارد می‌آید و کشور را در مخاطره و بحران جدی قرار می‌دهد (جلالی، ۱۳۸۸: ۲۶). مراکز حساس، به مراکزی گفته می‌شود که دارای گستره فعالیت منطقه‌ای هستند و وجود و استمرار فعالیت آن‌ها برای مناطقی از کشور ضروری است و آسیب یا تصرف آن‌ها به وسیله دشمن باعث بروز اختلال در بخشی از کشور می‌شود. مراکز مهم، مراکزی هستند که دارای گستره فعالیت محلی‌اند و انهدام کل یا بخشی از آن‌ها، موجب بروز آسیب‌های محدود در نظام سیاسی، هدایت، کنترل و فرماندهی، تولیدی و اقتصادی، پشتیبانی، ارتباطی و مواصلاتی، اجتماعی و یا دفاعی با سطح اثرگذاری محلی در کشور شود (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۶).

۳-۳- تهدیدهای نظامی و تروریستی

تهدید نظامی به‌طور سنتی، گرانیگاه انواع تهدیدهایی است که می‌تواند امنیت ملی یک بخش سیاسی را به خطر بیندازد. به اعتقاد بسیاری، تهدید نظامی هنوز هم اصلی‌ترین تهدید برای دولت‌ها و کشورها محسوب می‌شود؛ زیرا تهدید نظامی همه اجزای دولت، واحد سیاسی (حاکمیت، سرزمین و نهاد دولت) و دستاوردهای صنعتی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و تمدنی جامعه را مورد هدف قرار می‌دهد (ساری، ۱۳۸۸: ۱۰۴). به عبارت دیگر، تهدید نظامی یعنی «توسل به زور مستقیم» می‌تواند تحولاتی گسترده، از تغییر ساختار حکومت گرفته تا کشتار وسیع مردم و ویرانی‌ها را به دنبال داشته باشد (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۴۱). مهمترین تهدیدهای نظامی عبارتند از: اشغال کامل نظامی، جنگ محدود و اقدام پیشگیرانه، تجاوز مرزی، بمباران گرانیگاه‌های حیاتی، حساس و مهم، کانون‌های گردهمایی و پایگاه‌های مهم نظامی، خرابکاری، جاسوسی و... (باقری، ۱۳۸۴: ۹۸).

تهدیدهای تروریستی به یکایک تهدیداتی گفته می‌شود که در میان مردم و مسئولان ایجاد احساس ناامنی می‌کند و فضای عادی زیست و فعالیت را دچار ناامنی و چالش می‌سازد؛ (مانند بمب‌گذاری، ترور، هواپیماربایی، گروهان‌گیری، انهدام مراکز و

زیرساخت‌های حیاتی، مسموم کردن آب‌های شرب، شیوع میکروب‌ها و ویروس‌های مرگبار همچون سیاه‌زخم). نمودار زیر انواع و ابعاد تهدیدهای تروریستی را نشان می‌دهد:

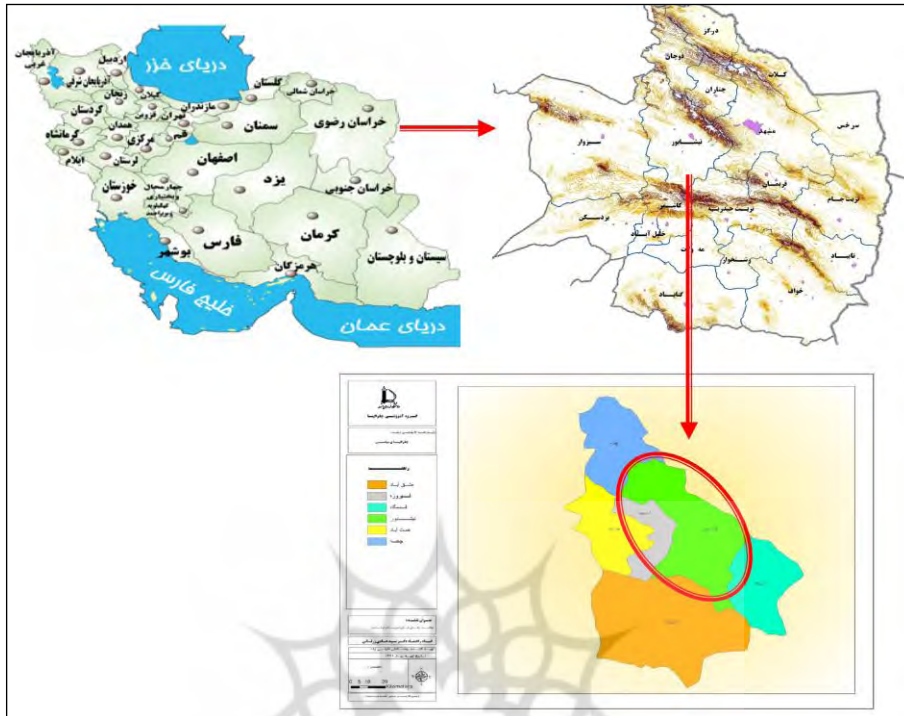
نمودار ۱: انواع و ابعاد تهدیدهای تروریستی

زرقانی، ۱۳۸۹: ۷۵

۴- محیط‌شناسی تحقیق

۴-۱- شهرستان نیشابور

شهرستان نیشابور در امتداد رشته کوه‌های بینالود در استان خراسان رضوی واقع است. رشته کوه‌های بینالود مهمترین ارتفاعات شهرستان نیشابور است که با طول ۱۲۵ کیلومتر میان شهرستان‌های مشهد و نیشابور در جهت شمال غرب - جنوب شرق، در بخش شمالی شهرستان قرار دارد (سازمان جغرافیایی ارتش، ۱۳۷۹: ۳۰). شهرستان نیشابور دارای ۶ بخش، ۱۶ دهستان، ۶۰۹ آبادی دارای سکنه و ۷ شهر به نام‌های نیشابور، درود، قدمگاه، خرو، چکنه، عشق‌آباد و فیروزه (که در تقسیمات جدید کشوری ۱۳۸۸ شهر فیروزه، شهرستان شد) است (طاهری، ۱۳۸۸: ۲۴). نقشه زیر موقعیت جغرافیایی و تقسیمات سیاسی را در شهرستان نیشابور نشان می‌دهد.

نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی شهر نیشابور

از نظر ویژگی‌های اقتصادی، شهرستان نیشابور به‌رغم وسعت محدود ۶/۸ درصدی در استان، دارای شرایط ممتاز طبیعی و انسانی، منابع غنی برای توسعه کشاورزی و صنعتی است و با برخورداری از موقعیت ارتباطی و قرار گرفتن در مسیر بزرگترین جریان گردشگری مذهبی کشور، هم‌اکنون یکی از مهمترین قطب‌های اقتصادی و گردشگری استان و شرق کشور محسوب می‌شود (مدیح، ۱۳۸۵: ۱). با توجه به وجود مرتفع‌ترین رشته‌کوه‌های شرق کشور در شمال و شرق شهرستان نیشابور و بارندگی نسبتاً مناسب، تعدیل آب‌وهوا و جریان بیش از ۲۵ رودخانه همیشگی و فصلی، نیشابور یکی از مهمترین تولیدکنندگان محصولات کشاورزی، دامی و باغی در استان خراسان رضوی است. در بخش صنعت نیز نیشابور از مهمترین کانون‌های صنعتی شرق کشور به‌شمار می‌رود؛

به طوری که نیشابور سومین قطب تولید فولاد کشور محسوب می شود و بزرگترین نیروگاه سیکل ترکیبی شرق کشور (نیروگاه ۱۰۵۰ مگاواتی شهید رجایی) و بزرگترین مجتمع نساجی استان در این شهر قرار دارد. همچنین کارخانه های متعددی در قالب صنایع مکمل ایران خودرو، صنایع تولید لوازم خانگی، صنایع تولید لوازم الکتریکی و صنایع غذایی در نیشابور واقع است.

۴-۲- شهر نیشابور

شهر نیشابور در فاصله ۱۲۰ کیلومتری در غرب مرکز استان شهر مشهد قرار دارد و بعد از شهر مشهد از لحاظ جمعیتی، صنعتی، کشاورزی و... در جایگاه دوم تا چهارم است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۷۵ معادل ۲۵۰ هزار نفر بوده است (طاهری، ۱۳۸۸: ۲۴). نیشابور شهری است که از پیشینه ودیرینگی بسیار برخوردار است و در دوره های مختلف تاریخی به دلیل شرایط مساعد جغرافیایی، از کانون های اصلی کشاورزی و تا حدی صنعتی محسوب می شده است. از این رو پذیرای جمعیت انبوهی نیز بوده است. به دلیل همین ویژگی ها و موقعیت ارتباطی نیشابور، این شهر در روزگاران تاریخی مورد شدیدترین تهاجم های نظامی قرار گرفته است و [بارها] سراسر ویران شده است.

نخستین تهاجم نظامی به شهر نیشابور در سال ۵۴۸ هـ ق رخ داد که طایفه غزه ها با سلطان سنجر به جنگ پرداختند و شهرهای مرو، بلخ، توس و نیشابور را تخریب و غارت کردند. در آن تهاجم، شهر نیشابور نیمه ویران شد. غارت هفت کتابخانه بزرگ، سوزاندن کتابخانه های معروف و ویران کردن دارالعلم و مسجد بزرگ عقیلی از جمله پیامدهای تهاجم نظامی غزه ها بود (گل یاس، ۱۳۹۰: ۱۴). در کمتر از یک قرن، بار دیگر نیشابور مورد تهاجم نظامی دیگری قرار گرفت و این شهر با حمله مغولان به معنای واقعی با خاک یکسان شد. در نهایت، سومین تهاجم نظامی سده های اخیر به نیشابور توسط افغان ها صورت گرفت.

تهاجم افغان‌ها در زمان حکومت سلطان حسین صفوی و پس از قتل نادرشاه افشار و تهاجم ابدال‌خان افغانی یکی از سرداران نادر، بار دیگر سبب قتل عام مردم و ویرانی شهر نیشابور شد (طاهری، ۱۳۸۸: ۱۷). اکنون نیز به دلیل اهمیت و قابلیت‌های کشاورزی، صنعتی، خدماتی، ارتباطی، سیاسی و جمعیتی، نیشابور یکی از نخستین شهرهایی است که بعد از مشهد در زمان بروز جنگ در معرض تهدید قرار دارد و از این‌رو بررسی ملاحظات نظامی و امنیتی در این شهر بسیار ضروری است. در ادامه نوشتار مهمترین مناطق آسیب‌پذیر نیشابور در صورت حمله نظامی یا اقدام تروریستی مورد بررسی قرار گرفته است.

۵- یافته‌های تحقیق

شهرها به‌عنوان مراکز تجمع سرمایه‌های مادی و انسانی در زمان جنگ به هدفی عمده برای دشمن تبدیل می‌شوند. در نتیجه، حمله به آن‌ها خسارات فراوانی را پدید می‌آورد. تدبیر پدافند غیر عامل در معماری و شهرسازی و عوامل جغرافیایی دیگر از قبیل پراکنندگی، مکان‌گزینی و... می‌تواند علاوه بر کاهش خسارات تهدیدات انسانی در جنگ هوایی، زمینی، موشک‌باران و غیره، برای کاهش خطرپذیری در برابر انواع خطرهای طبیعی نیز مفید واقع شود (زرگر، ۱۳۸۷: ۴۵). برای اجرای اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل در سطح شهرها رویکردهای متفاوتی وجود دارد که با توجه به شرایط، اولویت‌ها، نوع و محیط اجرا و... متفاوت است (آیت‌اللهی، ۱۳۸۷: ۴۷° ۴۶).

یکی از اقدامات اساسی در طرح‌های پدافند غیر عامل، بررسی و شناخت مهمترین مناطق، مراکز و تأسیساتی است که عمدتاً در سطح شهرها مستقر بوده و به دلیل نقش و کارکرد آن‌ها در سطوح محلی، استانی، منطقه‌ای و ملی می‌توانند به اهداف اصلی دشمن در تهاجم نظامی تبدیل شوند. بر این اساس، با شناخت این‌گونه مراکز و تأسیسات در چهارچوب مراکز و تأسیسات حیاتی، حساس و

مهم و همچنین با بررسی نوع و سطح تهدیدات نظامی و تروریستی متوجه آن‌ها؛ می‌توان گامی مهم در طراحی و تدوین اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل برداشت. جدول زیر مهمترین مراکز، مناطق و تأسیسات شهری را در چهارچوب ۱۰ زیرساخت مهم (زیرساخت حمل و نقل، تولید و انباشت نفت و گاز، تأمین آب، خدمات اضطراری، برق، دولتی، دفاعی - امنیتی، عمومی - مردمی، مالی - بانکداری و اطلاعات و ارتباطات) نشان می‌دهد.

جدول ۲: مراکز، تأسیسات و زیرساخت‌های شهری و عناصر آن‌ها

ردیف	هدف	عنصر حیاتی، حساس، مهم	معیار تعیین کارآیی	تهدیدهای بالقوه
۱	زیرساخت حمل و نقل	جاده‌ها و بزرگراه‌ها، خودروهای شخصی و کامیون‌ها، ترانزیت عمده (راه آهن و اتوبوس)، خطوط لوله (گاز طبیعی، نفت و...)	جریان امن ترافیک به‌هنگام با اختلاف زمانی کم در داخل شهر و میان شهری و انتقال امن مواد خطرناک، علاوه بر جابه‌جایی مردم.	حمله‌های فیزیکی زمینی، هوایی و موشکی با جنگ‌افزارهای متعارف، غیر متعارف و حمله‌های تروریستی.
۲	زیرساخت تولید و انباشت نفت و گاز	تأسیسات نگهداری، خطوط لوله، خطوط راه آهن برای فرآوری و توزیع گاز طبیعی، نفت خام و پالایش شده و سوخت‌های نفتی گازوئیل، نفت سفید و بنزین.	عملکرد مناسب و مطمئن سیستم‌های عبور، انباشت و توزیع در زمان عادی بدون مزاحمت برای حوزه عمومی.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ‌افزارهای کشتار جمعی متعارف یا وسایل متعارف تروریستی.
۳	زیرساخت تأمین آب	منابع و مخازن آب، تصفیه‌خانه و تأسیسات نگهداری، سیستم‌های انتقال شامل خطوط لوله و اتصال از چاه برای شهرستان و شهر.	اطمینان از دسترسی به آب برای خدمات اضطراری امداد.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ‌افزارهای کشتار جمعی متعارف یا وسایل متعارف تروریستی.
۴	زیرساخت خدمات اضطراری	کارکنان و سیستم‌های پزشکی، پلیس، نیروهای مسلح، آتش‌نشانی، امداد و نجات و هلال احمر.	در دسترس و آماده‌به‌کار بودن کارکنان و سیستم‌ها؛ در صورتی که کار اضافی به سیستم اضطراری واگذار نشود.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ‌افزارهای متعارف کشتار جمعی و غیر متعارف و ویروس‌ی یا اختلال در سیستم‌های فرماندهی و کنترل

ردیف	هدف	عنصر حیاتی، حساس، مهم	معیار تعیین کارآبی	تهدیدهای بالقوه
۵	زیرساخت نیروهای الکتریسیته	ایستگاه‌های تولید نیرو، شبکه‌های انتقال و توزیع، حمل و نقل و انباشت سوخت مورد نیاز سیستم الکتریسیته	سعی شود برق مورد نیاز شهروندان با حداقل اختلال در دسترس همه باشد.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ افزارهای کشتار جمعی یا وسایل متعارف تروریستی.
۶	زیرساخت خدمات دولتی	توانایی‌ها در سطح شهرستان، شهر و محله‌ها باید برای هماهنگی با نیازهای عمومی باشد.	توانایی‌های شهرستان، شهر و محله‌ها برای موقعیت‌های اضطراری.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ افزارهای کشتار جمعی و وسایل متعارف تروریستی، حمله‌های ویروس شبکه‌ای به منظور اختلال در سیستم‌ها.
۷	زیرساخت‌های دفاعی و امنیتی	تأسیسات نظامی، امنیتی، یگان‌های نظامی، انتظامی، توانایی‌های فرماندهی و کنترل نظامی.	کارکنان نظامی و امنیتی و انتظامی و تأسیسات نظامی با مشکلات کمتری نسبت به دیگر مراکز دولتی قادر به انجام مأموریت‌ها هستند. اعتماد عمومی مردم به نیروهای نظامی، امنیتی و انتظامی در سطح نسبتاً بالا.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ افزارهای متعارف و غیر متعارف کشتار جمعی و وسایل متعارف تروریستی، حملات ویروس شبکه‌ای به منظور اختلال در عملکرد سیستم‌ها.
۸	مردم و جمعیت انسانی	امنیت فیزیکی، رفاهی برای مردم و جاهای پرجمعیت مورد نیاز است.	اگر حمله‌های انسانی عمده، فراتر از توانایی پاسخگویی مناسب از سوی دولت نباشد، اعتماد مردم در حد بالا باقی می‌ماند که شامل اعتماد آن‌ها به مؤسسات است.	حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ افزارهای کشتار جمعی با وسایل متعارف تروریستی، حمله‌های غیر مستقیم علیه رفاه از طریق حمله‌های موفق به زیرساخت‌های پشتیبانی، حمله‌های چندگانه‌ای که نمی‌توان آن‌ها را متوقف کرد.

تهدیدهای بالقوه	معیار تعیین کارآبی	عنصر حیاتی، حساس، مهم	هدف	ردیف
حمله‌های ویروسی - شبکه‌ای به منظور اختلال در سیستم‌ها، شامل اختلالات الکترونیکی، حمله‌های فیزیکی و تروریستی.	محافظت از سیستم‌های پولی و امنیت فیزیکی و الکترونیکی بدون دخالت در حوزه عمومی.	سازمان تجاری، مؤسسات سرمایه‌گذاری، اتاق بازرگانی، سیستم‌های ذخیره شامل سازمان‌های عملیات مشارکتی، عملیات دولتی و عملکردهای انباشت، سرمایه‌گذاری.	زیرساخت بانکداری مالی	۹
حمله‌های ویروسی - شبکه‌ای به منظور اختلال در سیستم‌ها، حمله‌های سایبری و حمله‌های فیزیکی با استفاده از جنگ افزارهای کشتار جمعی یا وسایل متعارف تروریستی.	عملکرد سیستم‌های فن‌آور یا اطلاعات با حداقل اختلال؛ داده‌ها از دست نمی‌روند و تحت تأثیر منفی قرار نمی‌گیرند.	تجهیزات محاسبه و مخابره، نرم‌افزار، پردازش، ذخیره و انتقال داده‌ها و اطلاعات، افرادی که داده‌ها را تبدیل به اطلاعات و اطلاعات را تبدیل به دانش می‌کنند، داده‌ها و...	زیرساخت اطلاعات و ارتباطات	۱۰

تنظیم جدول از نگارندگان - (برگرفته از مکنزی، ۱۳۸۲: ۳۶-۳۵).

در ادامه نوشتار، هر یک از زیرساخت‌های ده‌گانه یادشده و میزان آسیب‌پذیری آنها در مقابل حمله‌های نظامی و تروریستی در شهر نیشابور مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای هر زیرساخت، جدولی تدوین شده که میزان آسیب‌پذیری آن را نشان می‌دهد. همچنین با ترسیم نقشه، موقعیت زیرساخت و عناصر آن نشان داده شده است.

۵-۱- مناطق آسیب‌پذیر زیرساخت حمل‌ونقل در حمله‌های نظامی و تروریستی در شهر نیشابور

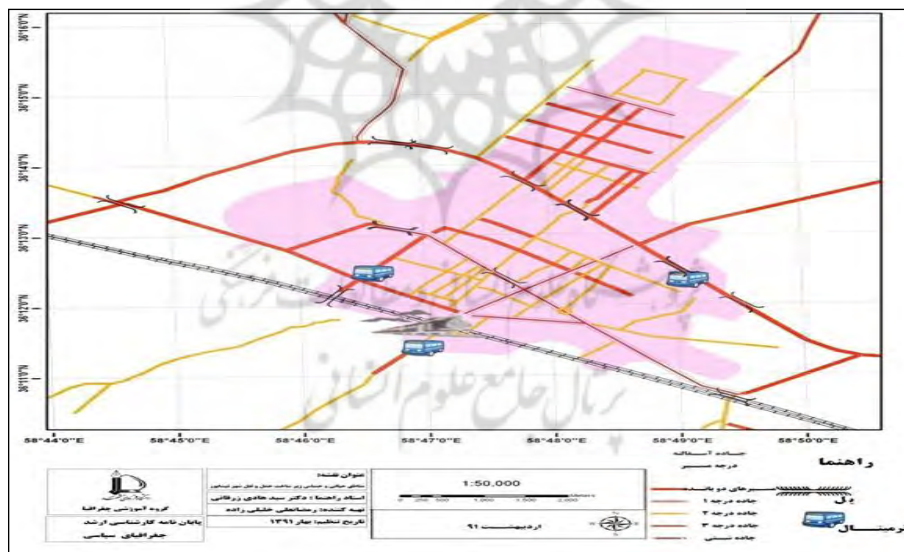
مهمترین عناصر حیاتی زیرساخت حمل‌ونقل عبارتند از: جاده‌ها و بزرگ‌راه‌ها، خطوط و ایستگاه راه‌آهن، مترو، فرودگاه‌ها، خطوط لوله شامل خطوط انتقال گاز طبیعی، نفت خام و دیگر مواد خطرناک (مکنزی ۱۳۸۲: ۱۰۶). با توجه به اهمیت راهبردی عناصر این زیرساخت و نقش زیربنایی حمل‌ونقل در فعالیت و کاربری دیگر زیرساخت‌ها این عناصر

در جنگ‌های اخیر (هشت سال دفاع مقدس، جنگ سال ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق، حمله ناتو به یوگسلاوی سابق جنگ سال ۲۰۰۳ میلادی آمریکا و انگلیس علیه عراق) به صورت حملات هوایی و موشکی مورد شدیدترین تهاجم‌ها قرار گرفته‌اند (زرقانی، ۱۳۸۹: ۸۰). جدول ۳ مهمترین عناصر زیرساخت حمل و نقل و نوع و سطح تهدیدهای نظامی و تروریستی را نشان می‌دهد.

جدول ۳: عناصر زیرساخت حمل و نقل و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی	عناصر حیاتی زیر ساخت	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	حمله نظامی
حمله ی بیولوژیکی (نمونه انتشار میکروب سیاه زخم در مراکز جمعیتی)	ایستگاه راه آهن، مترو، پایانه ی اتوبوس رانی شهر	حمله ی شیمیایی (نمونه انتشار سمی سارین)	بمب گذاری و عملیات انتحاری	حمله ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد
احتمال وقوع زیاد	خطوط لوله (گاز طبیعی، نفت خام و سایر مواد خطرناک)	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع متوسط

نقشه ۲: عناصر زیرساخت حمل و نقل (مراکز و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم) در شهر نیشابور

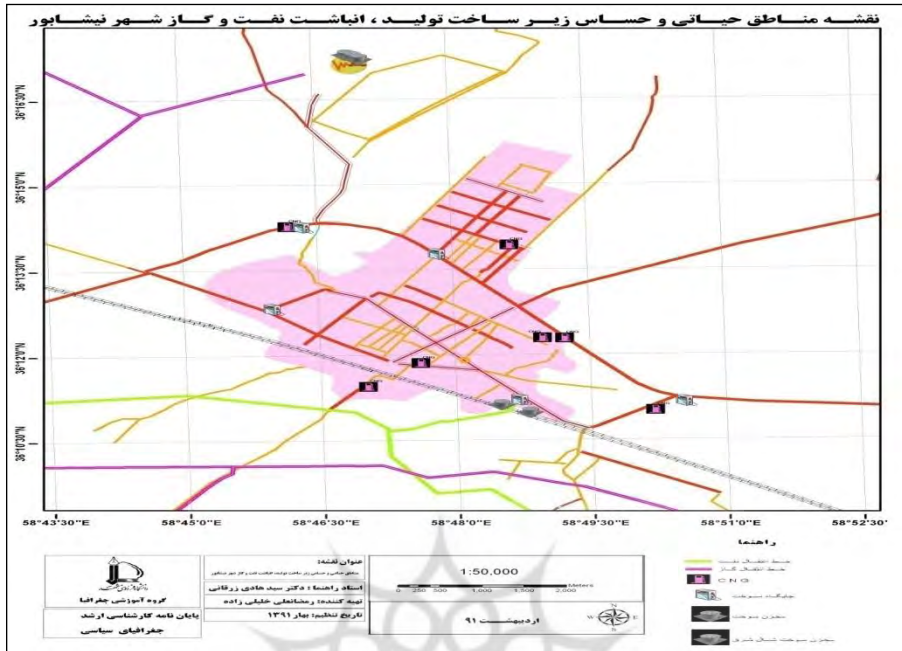
۵-۲- مناطق آسیب پذیر زیرساخت تولید و انباشت نفت و گاز در حمله‌های نظامی و تروریستی

مهمترین عناصر حیاتی زیرساخت تولید و انباشت نفت و گاز عبارتند از: مخازن اصلی نفت خام و گاز طبیعی، تأسیسات نگهداری و مخازن نفت و گاز پالایش شده، پالایشگاه‌ها و کارخانجات پتروشیمی و شیمیایی. با توجه به قابلیت انفجاری سریع و عظیم این زیرساخت در برابر کوچکترین حمله‌ی هوایی، موشکی و تروریستی و همچنین مطرح شدن و بازتاب وسیع آن در جامعه به دلیل قابل مشاهده بودن آن، این عناصر نیز از اهداف اساسی مورد نظر دشمن در حمله‌های نظامی و تروریستی محسوب می‌شوند (زرقانی، ۱۳۹۰: ۱۵۵). این مسأله در جنگ‌ها و عملیات تروریستی سال‌های اخیر به ویژه در عراق قابل مشاهده است. جدول ۴ عناصر این زیرساخت و شیوه‌های متفاوت حمله‌های نظامی و تروریستی به آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۴: عناصر زیرساخت تولید و انباشت نفت و گاز و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

نوع حمله‌ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی	عناصر حیاتی زیر ساخت	مخازن اصلی نفت و گاز طبیعی	تأسیسات نگهداری و مخازن نفت و گاز پالایش شده	پالایشگاه‌ها و کارخانجات پتروشیمی و شیمیایی
اقدام تروریستی	حمله‌ی بیولوژیکی	-----	-----	-----
اقدام تروریستی	حمله‌ی شیمیایی	-----	-----	-----
اقدام تروریستی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد
اقدام تروریستی	حمله‌ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع متوسط	احتمال وقوع کم
حمله نظامی	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد

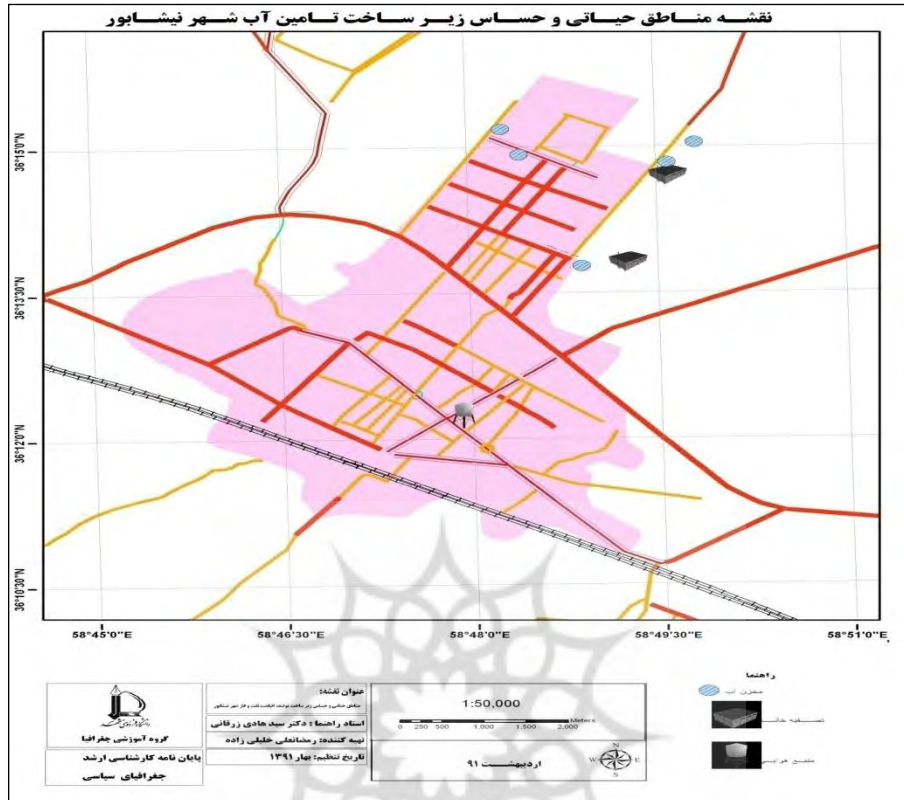
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقشه ۳: عناصر زیرساخت تولید و انباشت نفت و گاز در شهر نیشابور

۳-۵- مناطق آسیب پذیر زیرساخت تأمین آب در حمله های نظامی و تروریستی

مهمترین عناصر حیاتی زیرساخت تأمین آب عبارتند از: سدها، مخازن آب شهری، تأسیسات نگهداری و تصفیه و سیستم های انتقال شامل خطوط لوله و سیستم های خنک کننده (مکنزی، ۱۳۸۲: ۱۰۶). عناصر این زیرساخت هدف مناسبی برای حمله های نظامی و تروریستی محسوب می شود. از این رو منابع های آب و همچنین سدها و مخازن آب شهری هم می تواند توسط حمله های نظامی و در چهارچوب حمله های هوایی و موشکی مورد حمله قرار گیرد و هم در اقدام های تروریستی شامل بیوتروریسم، تروریسم شیمیایی و بمب گذاری. به ویژه در صورت بی توجهی به ملاحظات امنیتی، یک اقدام تروریستی در چهارچوب مسموم کردن منابع آب شرب در شهرهای بزرگ می تواند پیامدهای بسیار مخربی داشته باشد (زرقانی، ۱۳۸۹: ۸۳).

نقشه ۴: عناصر زیر ساخت تأمین آب در شهر نیشابور

جدول ۵ مهمترین عناصر زیر ساخت تأمین آب و انواع تهدیدهای و حمله‌های موشکی، هوایی و تروریستی به این عناصر را نشان می‌دهد.

پروژه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۵: عناصر زیرساخت تأمین آب و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

نوع حمله‌ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی	عناصر حیاتی زیر ساخت	سدها	مخازن آب شهری، تأسیسات نگهداری، تصفیه	سیستم های انتقال شامل خطوط لوله و سیستم های خنک کننده	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	حمله نظامی
حمله‌ی بیولوژیکی	حمله‌ی شیمیایی	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری
حمله‌ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	احتمال وقوع متوسط	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	حمله‌ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری

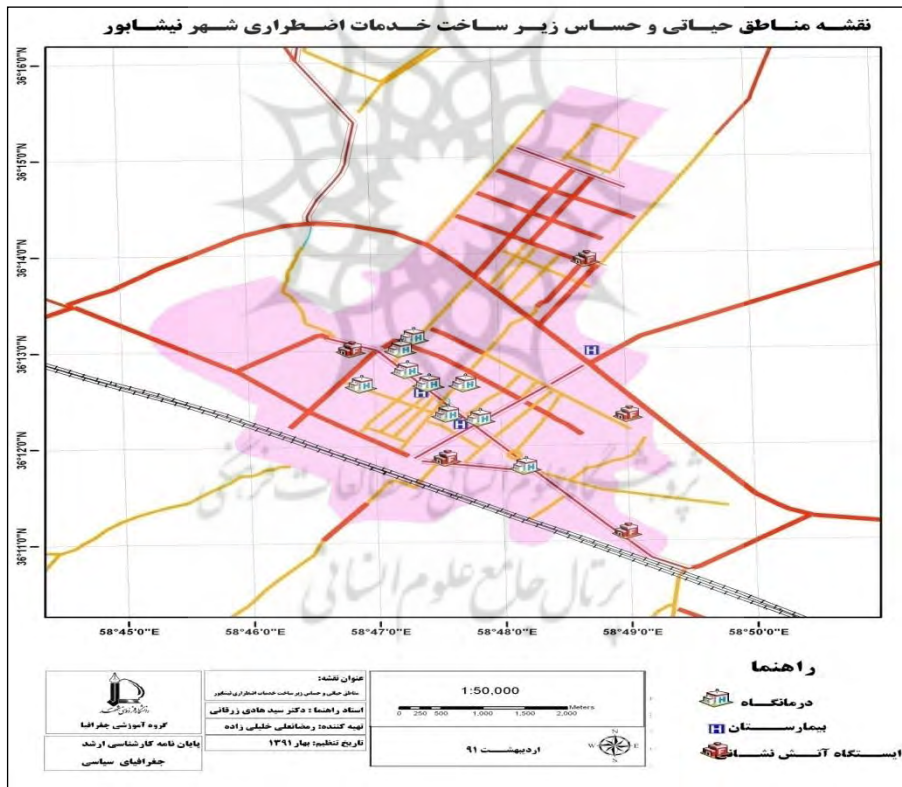
۵-۴- مناطق آسیب پذیر زیرساخت خدمات اضطراری در حمله‌های نظامی و تروریستی

مهمترین عناصر حیاتی این زیرساخت عبارتند از: بیمارستان‌ها، مراکز درمانی، پاسگاه‌های پلیس، مراکز آتش نشانی و مراکز امداد و نجات (مکنزی، ۱۳۸۲: ۱۰۶). با توجه به اهمیت فعالیت این مراکز به ویژه در مواقع بروز بحران، هر گونه حمله چه به صورت هوایی، موشکی و چه اقدام تروریستی علیه این عناصر می تواند پیامدهای اجتماعی، بهداشتی و سیاسی متعددی داشته باشد. البته به دلیل ماهیت و نوع فعالیت این مراکز، از نظر مسایل ایمنی و حفاظتی دارای استانداردهای حفاظتی اند و از این رو کمتر مورد حمله تروریستی قرار می گیرند (زرقانی، ۱۳۸۹: ۷۹).

جدول ۶: عناصر زیرساخت خدمات اضطراری و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

حمله نظامی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	نوع حمله‌ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی
حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری	حمله‌ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم‌های کنترلی و نظارت سیستم‌های الکترونیکی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	حمله‌ی شیمیایی	حمله‌ی بیولوژیکی	عناصر حیاتی زیرساخت
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم (با توجه به سطح بالای حفاظتی)	احتمال وقوع کم (با توجه به سطح بالای حفاظتی)	احتمال وقوع کم (با توجه به سطح بالای حفاظتی)	احتمال وقوع کم (با توجه به سطح بالای حفاظتی)	پاسگاههای نظامی، کلانتری‌ها و مراکز آتش نشانی
احتمال وقوع خیلی کم (با توجه با بازتاب‌های منفی در سطح افکار عمومی)	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	بیمارستان‌ها، مراکز درمانی و مراکز امداد و نجات و هلال احمر

نقشه ۵: عناصر زیرساخت خدمات اضطراری در شهر نیشابور

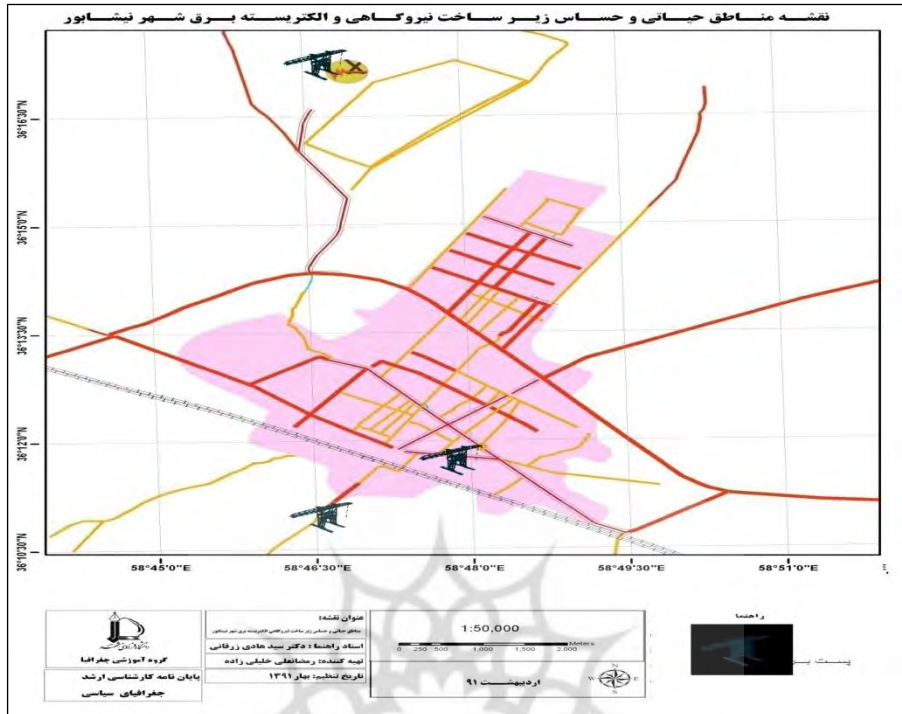

۵-۵- مناطق آسیب‌پذیر زیرساخت برق و نیروی الکتریسیته در حمله‌های نظامی و تروریستی

مهمترین عناصر حیاتی این زیرساخت در شهر نیشابور عبارتند از: نیروگاه سیکل ترکیبی برق و ایستگاه‌ها، تولید نیرو، شبکه‌های انتقال و توزیع، مکان‌های انباشت سوخت مورد نیاز مراکز تولید برق.

جدول ۷: عناصر زیر ساخت نیروی الکتریسیته، برق و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

حمله نظامی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی
حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری	حمله ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	حمله ی شیمیایی	حمله ی بیولوژیکی	عناصر حیاتی زیر ساخت
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	-----	-----	نیروگاههای برق و ایستگاههای تولید نیرو
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	-----	-----	شبکه های انتقال و توزیع برق
احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم	-----	-----	مکان های انباشت سوخت مورد نیاز

نقشه ۶: عناصر زیرساخت برق و الکتریسته در شهر نیشابور

عناصر زیرساخت برق و نیروی الکتریسته از جمله اهداف اصلی دشمن در حمله هوایی و موشکی به شمار می‌روند. به ویژه تجربه جنگ‌های دهه‌های اخیر از جمله در حمله آمریکا به عراق نشان داد که حمله‌های هوایی با استفاده از بمب‌های گرافیتی (الیافی و پودری) با کمترین تلفات انسانی و در سریع‌ترین زمان ممکن، فعالیت نیروگاه‌ها، تولید و شبکه‌های توزیع و انتقال پرفشار و کم‌فشار برق را دچار اختلال اساسی می‌کند (خلیلی‌زاده، ۱۳۹۱: ۱۸۹). اهمیت و اولویت حمله به زیرساخت تولید برق در حمله‌های نظامی و تروریستی به این دلیل است که نخستین پیامد این حمله‌های قطع برق است و به‌طور طبیعی تداوم این وضعیت برای مردم وحشت‌برانگیز و اضطراب‌آور خواهد بود. همچنین به دلیل وابستگی شدید جمعیت شهری و بیش‌تر فعالیت‌های صنعتی، خدماتی، بهداشتی، غذایی، نظامی و انتظامی و... به برق و نیروی الکتریسته و نبود سیستم‌های جایگزین موقتی، انجام هر

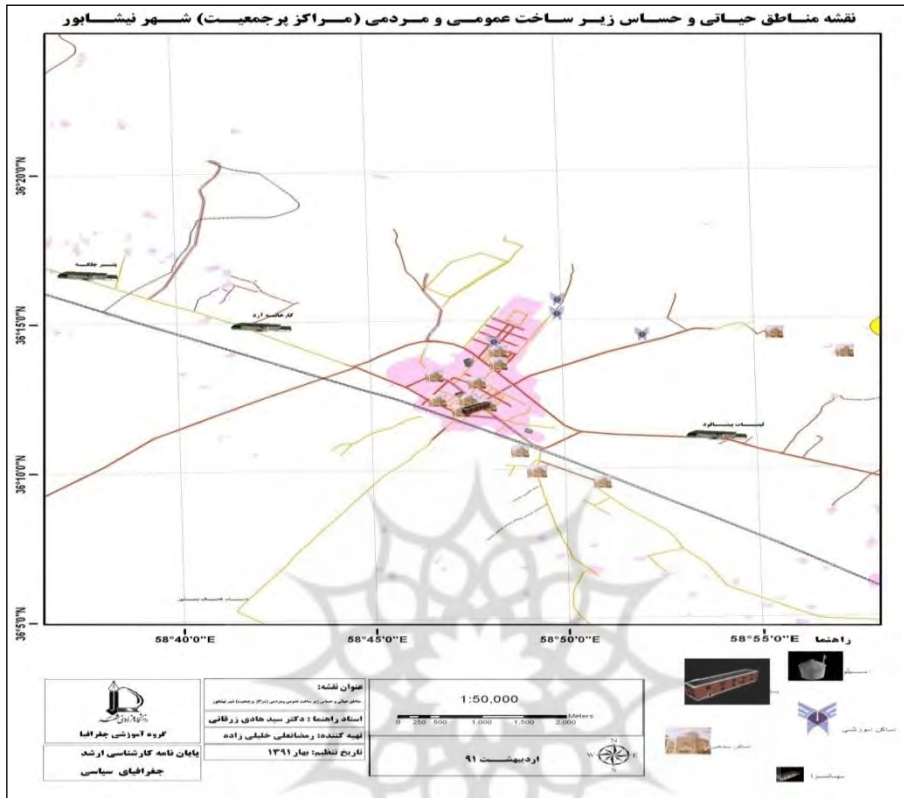
عملیات چه به صورت موشکی، هوایی و زمینی یا عملیات کوچک تروریستی بمب گذاری در ایستگاه‌های تولید و شبکه‌های انتقال و مخازن سوخت، می‌تواند پیامدهای وسیع اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی و امنیتی به دنبال داشته باشد.

۵-۶- مناطق آسیب پذیر زیرساخت عمومی - مردمی در حمله‌های نظامی و تروریستی

منظور از زیرساخت عمومی و مردمی، تأسیسات، مراکز، صنایع و... هستند که عمدتاً امنیت زندگی و رفاه مردم به آن‌ها وابسته است و در تقسیم‌بندی‌های قبل لحاظ نشده است. از جمله عناصر مهم این زیرساخت‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: هتل‌ها، مهمان‌سراها، مراکز خرید، مراکز تفریحی و گردشگری، دانشگاه‌ها، اماکن مذهبی، سردخانه‌ها، سیلوهای گندم، کارخانه‌ها و انبارهای مواد غذایی (مکنزی، ۱۳۸۲: ۱۰۷).

جدول ۸: عناصر زیرساخت عمومی - مردمی و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی
عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	حمله ی شیمیایی	حمله ی بیولوژیکی	عناصر حیاتی زیر ساخت
کانون های شهری و جمعیتی	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	کانون های شهری و جمعیتی
انبار مواد غذایی - سردخانه ها و...	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع متوسط	احتمال وقوع متوسط	احتمال وقوع کم	انبار مواد غذایی - سردخانه ها و...
سازمانها و نهاد های عمومی دانشگاهها ، مساجد، استادیوم های ورزشی و...	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	سازمانها و نهاد های عمومی دانشگاهها ، مساجد، استادیوم های ورزشی و...

نقشه ۷: عناصر زیرساخت عمومی - مردمی در شهر نیشابور

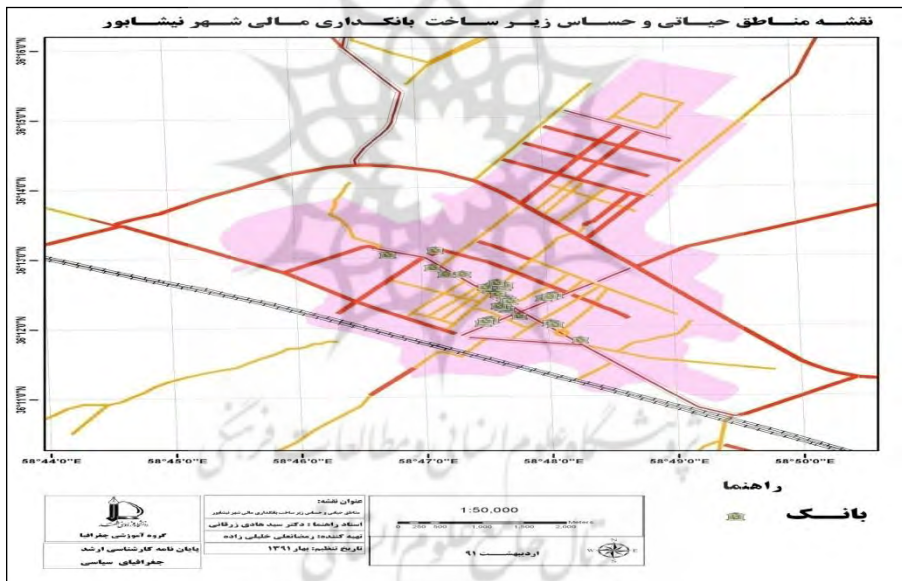
- ۵-۷- مناطق آسیب پذیر زیرساخت دفاعی - امنیتی در حمله های نظامی و تروریستی
مهمترین عناصر حیاتی زیرساخت دفاعی - امنیتی را می توان به دو بخش تقسیم کرد
که عبارتند از:
۱. مراکز نظامی - امنیتی: شامل پادگان های نظامی و استقراری و آموزشی، تأسیسات و تجهیزات نظامی، مقر یگانهای نظامی، توانایی های فرماندهی و ستادی نظامی.
 ۲. مراکز انتظامی - امنیتی: شامل استانداری، فرمانداری، مقرهای نیروی مقاومت و همچنین توانایی های فرماندهی و ستادی انتظامی و بسیج در شهرستان ها و مراکز استانی.

۵-۸- مناطق آسیب پذیر زیرساخت بانکداری و مالی در حمله های نظامی و تروریستی: مهمترین عناصر این زیرساخت عبارتند از: بانک مرکزی، شعبه های مرکزی بانک های دیگر، سازمان ها و نهادهای مالی و اداری و...

جدول ۹: عناصر زیرساخت بانکداری و مالی و میزان احتمال وقوع حمله های نظامی و تروریستی

نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی
عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله ی بیولوژیکی	حمله ی شیمیایی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	حمله ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری
شعبه های مرکزی شهر و...	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد
سازمان ها و نهاد های اداری و مالی	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع متوسط	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد

نقشه ۸: عناصر زیرساخت بانکداری - مالی در شهر نیشابور

۵-۹- مناطق آسیب پذیر زیرساخت اطلاعات و ارتباطات در حمله های نظامی و تروریستی

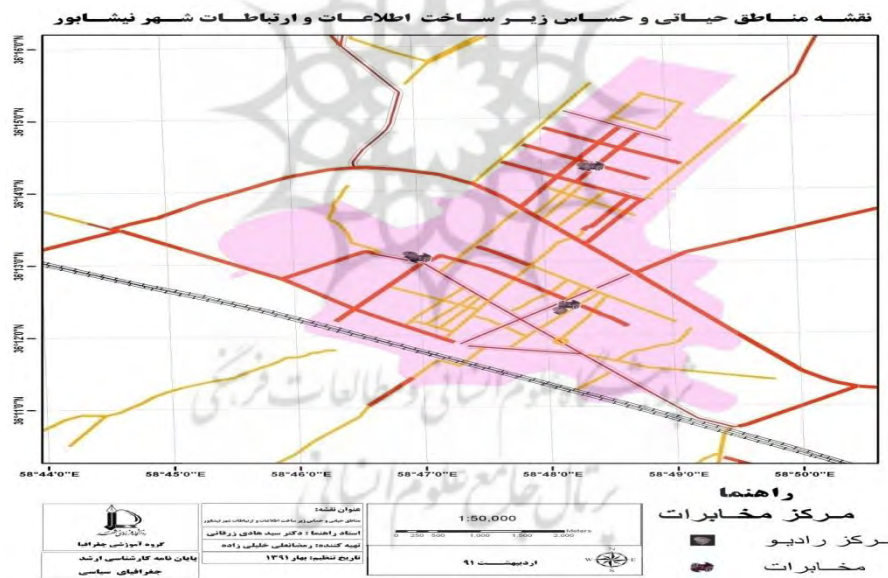
عناصر این زیرساخت عبارت است از مراکز مخابراتی، مرکز اطلاعات و داده ها،

سرورهای شبکه‌ها و سیستم‌ها و... با توجه به شبکه‌ای شدن و وابستگی بسیاری از فعالیت‌های زیرساخت‌های مختلف خدمات اضطراری، برق، آب، بانکی و غیره به زیرساخت فناوری ارتباطات و اطلاعات، این عناصر نیز از جمله اهداف جدید و مهم دشمن محسوب می‌شوند.

جدول ۱۰: عناصر زیرساخت اطلاعات و ارتباطات و میزان احتمال وقوع حمله‌های نظامی و تروریستی

نوع حمله ی هوایی، موشکی، زمینی و تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	اقدام تروریستی	حمله نظامی
عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله ی بیولوژیکی	حمله ی شیمیایی	بمب گذاری و عملیات انتحاری	حمله ی اطلاعاتی و اختلال در سیستم های کنترلی و نظارت سیستم های الکترونیکی	حمله به صورت هوایی - موشکی - زمینی و بمب گذاری
مراکز مخابراتی، سرور شبکه و سیستم ها	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع زیاد

نقشه ۹: عناصر زیرساخت اطلاعات و ارتباطات در شهر نیشابور

۶- تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری

وجود فضای راهبردی ناامن در منطقه خاورمیانه، تقابل و دشمنی آشکار نظام سلطه با جمهوری اسلامی ایران به دلیل ماهیت ضد استکباری نظام اسلامی، حضور پایگاه‌های نظامی آمریکا و متحدانش در کشورهای همسایه ایران و تجربه سه دهه حمله‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری به جمهوری اسلامی ایران ضرورت توجه به اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل را برای کشور بر همگان روشن ساخته است. در این میان استاهای مرزی به دلیل هم‌مرز بودن با کشور همسایه از حساسیت بیشتری برخوردارند. شهر نیشابور همانند دیگر شهرهای مستقر در استان‌های مرزی، در خط مقدم تهدید تهاجم نظامی دشمن قرار دارد. به‌ویژه همسایگی با کشور پرتنش و ناآرام افغانستان شرایط ویژه‌ای را برای استان خراسان رضوی و شهرهای آن همچون نیشابور فراهم کرده است.

در این پژوهش تلاش شد مهمترین مناطق آسیب‌پذیر شهر نیشابور در چهارچوب ۱۰ زیر ساخت متفاوت مورد بررسی قرار گیرد. اگر چه این پژوهش به دنبال میزان انطباق این زیرساخت‌ها با اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل نبود و همچنان که گفته شد هدفش تنها شناخت مهمترین مناطق و مراکز مورد تهدید حمله‌های نظامی و تروریستی بود؛ اما بررسی‌ها و مشاهدات میدانی نشان داد که عموماً اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل در مورد مراکز و زیرساخت‌های مختلف حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور مورد توجه قرار نگرفته است و در صورت حمله نظامی یا اقدام تروریستی، امنیت مردم، زیرساخت‌ها و مراکز و تأسیسات به شدت مورد تهدید واقع خواهد شد.

تجربیات جنگ‌ها به‌ویژه در دو دهه اخیر نشان داده است که شهرها به‌عنوان کانون جمعیت، اقتصاد، صنعت، خدمات و... همواره از مهمترین اهداف دشمن در حمله‌های نظامی محسوب می‌شوند. از این رو مطالعه شهرها از دیدگاه میزان رعایت اصول و ملاحظات پدافند غیر عامل در آن‌ها به‌عنوان یک اقدام پیشگیرانه

بسیار مهم تلقی می‌شود. گفتنی است طرح‌های پدآفند غیر عامل که باید در شهرها اجرا شود به‌رغم یکی بودن اصول علمی در طراحی و چگونگی اجرا با یکدیگر تفاوت دارند. این امر به آن دلیل است که روش‌های طراحی، مراقبت و نگهداری، برنامه‌ریزی و توسعه میدانی در پدآفند غیر عامل نوین با توجه به شرایط و چگونگی رویارویی با دشمن از نظر سیاسی و جغرافیایی متفاوت است. تنوع شرایط و راهکارها انعطاف و پویایی مفهوم فرماندهی و کنترل عملیات پدآفند غیر عامل را در پی دارد.

۷- قدرتدانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی با موضوع «بررسی اصول و ملاحظات پدآفند غیر عامل در شهر نیشابور» است که در گروه جغرافیای دانشگاه فردوسی تدوین شده است. از این‌رو نگارندگان وظیفه خود می‌دانند از حمایت‌های مادی و معنوی دانشگاه قدرتدانی کنند.

۱. اسکندری، حمید (۱۳۸۹)؛ دانستی های پدافند غیر عامل ویژه مدیران و کارشناسان، انتشارات بوستان حمید.
۲. اکبری، عباس (۱۳۸۴)؛ پدافند غیر عامل، اصول و ملاحظات. تهران، معاونت پدافند غیر عامل قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء.
۳. انصاری مقدم و دیگران (۱۳۸۷)؛ جغرافیای استان خراسان رضوی. تهران: انتشارات کتاب های درسی وزارت آموزش و پرورش.
۴. آیت اللهی، علی رضا (۱۳۸۷)؛ دفاع شهرها در برابر عوامل جنگ های نوین بنا به اصول آزمایش سرزمین شهری. تهران: مجموعه مقالات همایش علوم پایه در پدافند جنگ های نوین.
۵. برنافر، مهدی (۱۳۸۸)؛ برنامه ریزی پدافند غیر عامل در شهر لنگرود، ماهنامه بین المللی راه و ساختمان، شماره ۶۶.
۶. باغ شیخی، احمد (۱۳۸۸)؛ پدافند غیر عامل، تهران: انتشارات معاونت و آموزش سازمان بسیج مستضعفین.
۷. تهامی، مجتبی (۱۳۷۶)؛ امنیت ملی دکترین و سیاست های دفاعی و امنیتی، تهران: انتشارات دانشگاه امام علی (ع) ارتش ج.ا.ایران.
۸. خلیلی زاده، رمضانعلی (۱۳۹۱)؛ بررسی پدافند غیر عامل در شهر نیشابور، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، به راهنمایی دکتر سید هادی زرقانی، گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد.
۹. جلالی فراهانی، غلامرضا (۱۳۸۸)؛ طراحی الگوی بهینه آمایش سرزمینی با رعایت اصول پدافند غیرعامل جهت نیل به توسعه پایدار، مورد مطالعه: منطقه شمال غرب. رساله دکترای علوم استراتژیک دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۰. زرقانی، سید هادی و هادی اعظمی (۱۳۸۹)؛ تحلیل ملاحظات دفاعی - امنیتی در آمایش کلان شهر مشهد - با تاکید بر تهدیدات تروریستی، مجله ی جغرافیا و توسعه ای ناحیه ای (علمی - پژوهشی)، شماره ی ۱۴، مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
۱۱. زرقانی، سید هادی (۱۳۸۸)؛ طرح آمایش استان خراسان رضوی، بخش ملاحظات دفاعی - امنیتی، پروژه تحقیقی منتشر نشده.

۱۲. زرقانی، سید هادی و هادی اعظمی (۱۳۹۰)؛ تحلیل ملاحظات نظامی- امنیتی در آمایش و مکان‌گزینی مراکز و استقرارگاه‌های نظامی با تأکید بر استان خراسان رضوی، مجله مدرس علوم انسانی، برنامه ریزی و آمایش فضا، تابستان ۱۳۹۰.
۱۳. زرگر، اکبر و همکاران (۱۳۸۷)؛ پدافند غیر عامل در معماری، تهران: انتشارات ماهنامه بین‌المللی راه و ساختمان.
۱۴. سازمان جغرافیایی ارتش (۱۳۷۹)؛ فرهنگ جغرافیایی کوه‌های کشور، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۱۵. سالنامه گل‌یاس (۱۳۹۰)؛ نیشابور در گذر زمان، مرکز فرهنگی گل‌یاس.
۱۶. طالبی‌نیا، عبدالله (۱۳۸۹)؛ پدافند غیر عامل، تهران: انتشارات دانشگاه افسری امام علی (ع).
۱۷. طاهری، علی (۱۳۸۸)؛ راهنمای گردشگری نیشابور نگین سرزمین خورشید، نشر ابرشهر.
۱۸. علمداری، شهرام (۱۳۸۹)؛ الگوها و دیدگاه‌ها در مدیریت بحران، تهران: انتشارات بوستان حمید.
۱۹. قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) (۱۳۸۳)؛ پدافند غیر عامل، تهران: انتشارات معاونت پدافند غیر عامل قرارگاه پدافند خاتم.
۲۰. کاظم‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۰)؛ تروریسم و پدافند غیر عامل، تهران: انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
۲۱. مدیح، عباسعلی (۱۳۸۵)؛ نیشابور و استراتژی توسعه جغرافیای طبیعی و انسانی، چاپ اول، انتشارات شهر فیروزه و نوای غزل.
۲۲. مرکز آمار ایران (۱۳۸۶)؛ معاونت برنامه ریزی استانداری خراسان رضوی.
۲۳. مکنزی، کنت؛ جنگ نامتقارن، ترجمه‌ی عبدالمجید حیدری و محمد تمنایی (۱۳۸۲)، تهران: انتشارات دوره‌ی عالی جنگ دافوس.
۲۴. موحدی‌نیا، جعفر (۱۳۸۵)؛ مفاهیم نظری و عملی پدافند غیر عامل، تهران: انتشارات معاونت آموزش و نیروی انسانی ستاد مشترک.
۲۵. نباتی، عزت‌ا. (۱۳۸۶)؛ پدافند غیر عامل، تهران: انتشارات مرکز آموزش و پژوهش شهید سپهد صیاد شیرازی.